

La convivència del rigor i la llibertat d'expressió a «La contra» de *La Vanguardia*. Estudi de cas de les entrevistes amb contingut pseudocientífic

*The coexistence of rigor and freedom of expression
in "La Contra" section of La Vanguardia. Case study
of interviews with pseudo-scientific content*

Eudald Escribà-Sales¹

Doctorand del programa de doctorat en comunicació social
del Departament de Comunicació
i membre del Grup de Recerca en Comunicació Científica (GRECC)
de la Universitat Pompeu Fabra, Barcelona.
eudald.escriba01@estudiant.upf.edu

**La convivència del rigor i la llibertat d'expressió a «La Contra»
de *La Vanguardia*. Estudi de cas de les entrevistes
amb contingut pseudocientífic**

*The coexistence of rigor and freedom of expression in "La Contra" section
of La Vanguardia. Case study of interviews with pseudo-scientific content*

RESUM:

En aquest treball s'ha dut a terme un estudi de la secció de *La Vanguardia* anomenada «La Contra». La motivació rau en el degoteig de crítiques que han rebut per part dels lectors, individualment i col·lectiva a través de l'Associació Catalana de Comunicació Científica (ACCC), com a conseqüència de declaracions de personatges de perfil pseudocientífic. L'estudi s'ha basat en tres parts. Primer s'ha establert una base teòrica dels conceptes principals sobre els quals es dibuixa la polèmica. En segon terme s'han analitzat les cartes en termes de les bases teòriques establertes. Finalment s'han identificat les principals fortaleses i debilitats d'un conjunt de contraportades amb temàtica pseudocientífica, d'acord amb els fonaments teòrics. Els resultats avalen parcialment el plantejament teòric que es fa des de *La Vanguardia*, limiten els arguments de l'ACCC i mostren un biaix entre els objectius teòrics del diari català i la realitat de les entrevistes.

PARAULES CLAU:

La Vanguardia, «La Contra», rigor científic, rigor periodístic, pseudociència, entrevista.

**The coexistence of rigor and freedom of expression
in "La Contra" section of *La Vanguardia*. Case study of interviews
with pseudo-scientific content**

*La convivència del rigor i la llibertat d'expressió a «La Contra» de La Vanguardia.
Estudi de cas de les entrevistes amb contingut pseudocientífic*

ABSTRACT:

This is a study of the section of *La Vanguardia* called "La Contra". It has been prompted by the steady stream of complaints received by the newspaper from readers, both individually and collectively, through the Catalan Association of Scientific Communication (ACCC), as a result of the pseudo-scientific statements of the persons interviewed. The study is based on three parts. First it establishes a theoretical basis for the concepts which underpin the conflict. Secondly, it analyzes the theoretical strengths of the claims and lastly it identifies the main strengths and weaknesses from a set of pseudo-scientific themed back covers, according to the theoretical foundations. The results support partially the theoretical construction of *La Vanguardia*, limit the ACCC's arguments and show a bias between the theoretical goals and the final result appearing on newspaper's back cover.

KEYWORDS:

La Vanguardia, "La Contra", scientific rigor, journalistic rigor, pseudoscience, interview.

1. Introducció i objectius

L'aparició a «La contra» del dia 9 de gener de 2013 de Joe Dispenza,² un doctor quiopràctic, neurocientífic i bioquímic nord-americà exposant a Ima Sanchís, una dels tres periodistes que fan possible la secció juntament amb Víctor-M. Amela i Lluís Amigué, com la ment pot ser capaç de provocar remissions de malalties si aquesta està ben entrenada o la publicació al *Magazine*, revista dominical del diari, d'una extensa entrevista feta pel periodista Víctor-M. Amela a Masaru Emoto, un nipó dedicat a investigar la suposada propietat que té l'aigua per captar i emmagatzemar informació, emocions o insults i, fins i tot, de reaccionar davant d'una bona/mala música, van provocar una allau de crítiques que van ser canalitzades per mitjà de l'Associació Catalana de Comunicació Científica (ACCC) en forma d'una carta dirigida a Josep Roviro, defensor del lector de *La Vanguardia*, signada conjuntament per la mateixa ACCC, l'Asociación Española de Comunicación Científica (AECC) i la Sociedad para el Avance del Pensamiento Crítico (ARP-SAPC).³

La carta demanava a *La Vanguardia* que tingués en consideració uns mínims criteris de rigor científic en triar els entrevistats. També mostrava sorpresa per la contradicció que es produïa entre la manca de rigor científic de «La contra» i el «rigor exemplar de la informació científica» que havia servit d'argument a la Generalitat de Catalunya per atorgar-li el premi de comunicació científica de l'any 2012.

Aquesta no era la primera carta que rebia el defensor del lector per aquest motiu. Anteriorment, i de forma individual, dos lectors ja havien fet arribar el seu malestar davant d'unes informacions aparegudes en aquesta secció. Una en relació amb les declaracions d'un mestre tàntric i l'altra per afirmar que la vida dels cavalls s'escurça si usen ferradures perquè els produeixen infelicitat.

La lectura de les cartes destapa uns posicionaments molt clars i oposats amb unes argumentacions teòriques d'aparent solidesa inicial. Per tal d'aprofundir en l'assumpte esdevé clau analitzar els fils argumentals i, alhora, esdevé imprescindible completar l'estudi amb l'anàlisi pràctic dels elements de discordança: les contraportades.

D'acord amb això, i per tal d'escatir els elements essencials, s'agrupen els objectius en els punts següents:

1. Establir les bases teòriques dels conceptes fonamentals que serveixen de fonament argumental a ambdues parts.
2. Analitzar els arguments esgrimits per ambdues parts.
3. Analitzar les fortaleses i les debilitats de les contraportades amb contingut pseudocientífic del diari en funció del seu grau d'adequació a les bases teòriques i argumentals establertes en els punts 1 i 2.

2. Mètode i materials

La recerca s'ha dividit en tres fases d'anàlisi:

1. Estudi i construcció teòrica dels conceptes d'*entrevista*, de *rigor periodístic i científic*, així com els de *llibertat d'expressió* i de *pseudociència*.

2. Anàlisi dels arguments esgrimits per totes dues parts a partir de l'estudi de les cartes de *La Vanguardia* i de l'ACCC amb l'objectiu de determinar les seves fortaleses teòriques.

3. Anàlisi de fortaleses i debilitats de les contraportades seleccionades amb contingut pseudocientífic d'acord amb les bases teòriques i argumentals de les fases anteriors.

Els materials utilitzats en la segona fase han estat cartes signades per l'ACCC i *La Vanguardia*. Concretament: la carta oberta que el defensor del lector de *La Vanguardia* va fer pública arran de les queixes que havien fet arribar alguns lectors de forma individual i aïllada, la carta que l'ACCC va consensuar i enviar a *La Vanguardia* a través del defensor del lector i la resposta que el diari català va donar a la carta. Totes tres cartes es poden llegir íntegrament en els annexos 1, 2 i 3, respectivament.

Per dur a terme l'anàlisi corresponent a la tercera fase, s'han triat vuit exemplars de «La contra». Per una banda s'han escollit aquelles entrevistes que han estat elements argumentals de les parts i, per altra banda, s'han afegit aquelles contraportades que pel seu contingut i/o forma permeten contrastar l'acompliment dels fonaments argumentals i teòrics de l'estudi.

D'acord amb aquesta tria, els articles seleccionats són els que mostrem a la taula 1.

3. Fonaments teòrics

3.1. Continguts pseudocientífics

Malgrat que no es considera pertinent fer una discussió extensa de què són les pseudociències, es creu interessant esbossar breument un mapa de situació. Quan es parla de *pseudociència* es fa referència a un conjunt de pràctiques i creences que no recolzen en evidències contrastades científicament però que fan tots els esforços possibles per semblar científiques.

El nombre de disciplines pseudocientífiques ha anat creixent i actualment és impossible quantificar-les de forma precisa. Aquest creixement ha anat sempre lligat a la seva presència als mitjans de comunicació. A meitat dels anys setanta, coincidint amb la Transició espanyola, la premsa escrita va donar cabuda a parapsicòlegs, astròlegs i ufòlegs que en aquests mitjans trobaven el lloc ideal per anunciar els seus llibres i les seves consultes (Gámez, 2002). Durant els anys posteriors es va apreciar una disminució progressiva de la presència d'aquest tipus d'informacions.

Protagonista	Títol i autor	Data	Tesi principal
Joe Dispenza	«Ment i matèria no estan separades», Víctor-M. Amela	14/8/2007	La ment pot ser capaç de provocar remissions de malalties si aquesta està ben entrenada.
	«Si vols una altra realitat t'has de convertir en una altra persona», Ima Sanchís	9/1/2013	
Masaru Emoto	«L'aigua enregistra missatges», Víctor-M. Amela	9/9/2007	L'aigua emmagatzema informació que rep de l'exterior. Té memòria i sentiments. Si està contenta, per exemple, en ingerir-la nosaltres passem a estar també contents.
Oberom Silva	«Fa nou anys que no menjo cap aliment», Víctor-M. Amela	28/7/2011	L'únic aliment necessari és l'energia que hi ha a l'aire i a la llum. No cal alimentar-se de res més.
Frank Kinslow	«No hi ha res dolent en relaxar-se i no fer res», Víctor-M. Amela	25/10/2011	Parteix de suposar que la consciència és la base sobre la qual es defineix la matèria a l'univers i, per tant, el seu control interactua amb la matèria. La curació quàntica, definida com l'acció de la consciència sobre un mateix, permet guarir malalties sense medicació.
Annie Mariquer	«El cor té cervell», Ima Sanchís	14/3/2012	El cor té un cervell propi que és capaç d'influir en la nostra percepció de la realitat. Si controlem la freqüència del cor, ens podem curar.
Jordi Campos	«Dieta vegetariana i actituds correctes poden curar-te», Víctor-M. Amela	28/6/2012	Totes les malalties tenen un origen anímic i espiritual. Millorant la nostra psicologia, les malalties desapareixen.
Ervin László	«Tot està connectat i res desapareix», Ima Sanchís	16/8/2012	Existeix un camp —anomenat <i>akàsic</i> — que conté tota la informació. El nostre cervell interactua amb aquest camp i així obtenim la consciència. En morir, el cervell desapareix però la nostra consciència —unes ones en sincronia— segueix operant i es manté present en el camp <i>akàsic</i> a l'espera de ser sintonitzat per altres consciències presents o futures.
Mario Moncayo	«L'ésser humà és llum condensada», Ima Sanchís	25/8/2012	És possible guarir malalties ingerint aigua que prèviament ha estat il·luminada amb longituds d'ona coherents que, segons la teoria de la memòria de l'aigua, s'associen a sensacions positives.

Taula 1. Articles seleccionats

Font: Elaboració pròpia.

Malgrat això, i especialment a partir dels anys vuitanta i noranta, la preocupació de la societat per temes de salut va provocar la irrupció a la premsa de les notícies de caire mèdic. Aquest fet va ser utilitzat com a vector d'entrada per la pseudociència mèdica. El creixement de pràctiques i teràpies pseudocientífiques en els últims anys ha estat molt alt i la seva presència a la premsa escrita, a Internet o a la televisió i la radio és notable. Aquest fet ha provocat que, actualment, la vella discussió sobre la demarcació entre ciència i pseudociència hagi anat evolucionat cap a un escenari en què les posicions filosòfiques comparteixen protagonisme argumental amb evidències més tangibles. En aquest sentit, els interessos econòmics —la facturació dels laboratoris homeopàtics francesos Boiron fou de 464 milions d'euros⁴ el 2008— no només s'enfronten al rigor científic sinó també a dubtes raonables sobre la possible afectació que la utilització de productes homeopàtics pot tenir sobre la salut de les persones.

Precisament, en aquest sentit, el Ministeri de Sanitat, Política Social i Igualtat va publicar, el desembre del 2011, el resultat d'un estudi⁵ sobre les teràpies naturals, tradicionals o alternatives. L'estudi es marca com a objectiu classificar totes les teràpies i recollir les evidències científiques que hi hagi fins al moment en totes les publicacions científiques que s'han fet, tant en l'àmbit espanyol com internacional, per cercar evidències de la funcionalitat dels mètodes. En l'informe es detallen 139 tipus de pràctiques i s'agrupen en cinc conjunts (taula 2).

És important destacar que l'informe determina que no apareix cap evidència científica del seu funcionament. Literalment, en la pàgina 1, de conclusions, es pot llegir: «La evidencia científica disponible sobre su eficacia es muy escasa y si bien en la mayoría de los casos estas terapias son inocuas, no están completamente exentas de riesgos». Així doncs, d'acord amb el recull d'estudis científics elaborat pel Ministeri, es pot afirmar que no existeix cap evidència científica del seu funcionament i que, malgrat que la majoria de les teràpies són innòcues, algunes poden comportar risc per a la salut. En aquest sentit, algunes associacions han volgut reforçar l'advertència, com és el cas de l'Asociación Española contra el Cáncer (AECC), en la pàgina web de la qual s'afirma: «Ten en cuenta que productos de herboristería o suplementos dietéticos pueden interactuar con los medicamentos que estás tomando y tener efectos negativos para tu salud».

3.2. Entrevistes de declaracions i de personalitat

La noció d'*entrevista* és molt àmplia, difícil de delimitar amb una definició. Alhora, és utilitzada en dominis com el periodisme, l'educació, la medicina o els recursos humans amb finalitats diverses i, per tant, amb dissenys específics a una funció concreta. En aquest article es creu convenient delimitar l'esfera conceptual a l'entrevista practicada per periodistes a personatges, ja que aquestes constitueixen la mostra d'estudi.

Leonor Arfuch (1995) opina que l'*entrevista* és, en primer lloc, una narració, ja que ens apropa als personatges entrevistats a través de les seves opinions perso-

Grup	Tècniques i pràctiques principals	Característiques
Sistemes integrals i complets	<ul style="list-style-type: none"> • Homeopatia • Medicina naturista • Naturopatia • Medicina tradicional xinesa • Acupuntura • Ayurveda 	Són aquells que es construeixen sobre sistemes complets de teoria i pràctica.
Pràctiques biològiques	<ul style="list-style-type: none"> • Fitoteràpia • Teràpia nutricional • Tractaments amb suplementos nutricionals i vitamines 	Les pràctiques biològiques fan servir substàncies que es troben a la naturalesa, basant-se en el seu sabor, aroma i possibles propietats terapèutiques.
Pràctiques de manipulació i basades en el cos	<ul style="list-style-type: none"> • Osteopatia • Quiropràctica • Quiromassatge • Drenatge limfàtic • Reflexologia • Shiatsu • Sotai • Aromateràpia 	La convicció fonamental és que tots els sistemes del cos treballen conjuntament de manera integrada. Els trastorns en un sistema poden afectar el rendiment en altres parts del cos.
Tècniques de la ment i el cos	<ul style="list-style-type: none"> • Ioga • Meditació • Cinesiologia • Hipnoteràpia • Sofronització • Musicoteràpia • Artteràpia 	Inclou les pràctiques que se centren en la interacció entre la ment, el cos i el comportament. Amb tècniques de control de la ment s'afecten les funcions físiques i es pot promoure la salut.
Tècniques sobre la base de l'energia	<ul style="list-style-type: none"> • Qìgong o txi-kung • Reiki • Teràpia floral • Teràpia biomagnètica 	Tècniques basades en energia. Utilitza camps d'energia per influir en l'estat de salut.

Taula 2. Tipus de teràpies alternatives

Font: Elaboració pròpia.

nals. David Vidal (2001) no considera l'*entrevista* com un gènere pròpiament periòdic sinó com un text discursiu, ja que es tracta d'una comunicació oral. Montserrat Quesada (1984: 119) presenta la paraula *entrevista* com un derivat del mot francès *entrevoir*, que podria ser traduït com 'veure's mútuament'. Segons ella, és el mètode que usa un professional quan entra en contacte amb un entrevistat, al qual se li suposa un interès públic. Juan Cantavella (1996: 22) explica que un bon començament per comprendre el concepte d'*entrevista* és distingir el que és una entrevista del que és un interrogatori per obtenir dades. D'acord amb la seva tesi, la diferència es troba en la manera com l'entrevistador fa les preguntes i, particularment, com és capaç de provocar reaccions inesperades i reflexions que l'autor no faria si es limités a exposar-les en un llibre.

La categorització dels tipus d'entrevista és una tasca que requereix un consens precedent sobre quin aspecte s'avalua per fer la classificació. En aquest article no es pretén fer una discussió extensa sobre la qüestió i es creu adient limitar-ho al gènere periodístic, ja que aquest és l'aspecte que constitueix la base argumental de Josep Rovirosa —defensor del lector de *La Vanguardia*. El professor José Luis Martínez Albertos (1962) defensa que l'entrevista, com a gènere periodístic, es pot classificar en tres tipus: l'entrevista *de declaracions*, la *de personalitat* i la *de fórmules*.

L'*entrevista de declaracions* és la que aporta informació sobre un succés, situació o projecte amb paraules textuais d'un testimoni, responsable o expert per il·lustrar una temàtica a l'audiència, generalment a causa d'algun fet d'actualitat. Els entrevistats solen ser especialistes i el que importa no són ells sinó el que expliquen. Des de fa uns anys, les entrevistes de declaracions han patit una certa marginació, per bé que no general, però sí que molts periodistes les han considerat una feina menor i amb poca vàlua periodística. Martín Vivaldi (1987) argumenta que «per fer l'entrevista vulgar i corrent, per aquella mena d'enquesta estàndard en la qual no hi ha personatges, sinó unes preguntes i les seves respostes, per aquell tipus de treball fàcil i rutinari, pràcticament no calen dots especials [...] excepte personals per aconseguir que algú ens rebí». Val a dir que altres autors, com Martínez Vallvey (1995), divideixen aquest tipus d'entrevista en dos, *informatives* i *d'opinió*. Les primeres busquen interpretar un fet i les segones s'ocupen de les declaracions en general.

Pel que fa a l'*entrevista de personalitat*, que Montserrat Quesada anomena *creativa* o *literària*, es basa molt més en el personatge i menys en les declaracions. Es caracteritza per tenir un to pausat, còmode per als protagonistes, i és essencial l'extensió i l'aprofundiment. L'actitud de l'entrevistador no es pot limitar, en aquest tipus d'entrevista, a la recollida de dades passiva: és imprescindible profunditzar per obtenir un autoretrat provocat per l'entrevistador (Cantavella, 1996: 52-53). Importen la seva forma de pensar i les impressions que pot causar al periodista, que s'explicaran a l'audiència. L'objectiu és que l'espectador es formi una opinió de l'entrevistat. Té un caràcter marcadament psicològic i esdevé molt important la seqüenciació amb què es duen a terme les preguntes (Sánchez Sánchez, 2003).

Per acabar, l'*entrevista de fórmules* respon a un estil basat en preguntes fixades, quasi qüestionaris, i acostumen a estar fetes per provocar un ambient amè i cordial.

3.3. *Gatekeeping*, veracitat i rigor

Durant els anys quaranta va prendre cos la figura del seleccionador (*gatekeeper*). Fou introduïda per Kurt Lewin (1947) en un article de psicologia destinat a estudiar el paper que tenien les mares nord-americanes a l'hora de seleccionar l'alimentació de les seves llars. En el terreny del periodisme, la figura del seleccionador s'associa amb la selecció i/o filtratge de continguts. Aquest esdevé decididament un tema complicat, donada la proximitat a conceptes interpretables com *censura* o *manca de pluralitat d'opinió*. Generalment, la tasca de seleccionador no és exercida per una única persona i acostuma a ser fruit d'un consens en l'organització, que aglu-

tina alhora criteris professionals i organitzatius com l'eficiència, la producció de notícies o la velocitat (Robinson, 1981). Però, ha de ser la veracitat una *conditio sine qua non* d'aquests criteris? Sembla bastant lògic pensar que un dels principals arguments que haurien de fer seleccionable un contingut és el seu grau de veracitat, ja que suposa, per damunt de tot, una actitud del periodista encaminada a actuar diligentment amb fidelitat als fets, almenys en allò fonamental (Villanueva, 1996). El mateix Villanueva (1996) apunta que els codis deontològics de la professió periodística dels països europeus consideren la veracitat informativa com un punt de partida i també d'arribada de la feina exercida amb ètica. Però, què representa la veracitat en l'àmbit periodístic? Per respondre-ho es creu idoni fer una construcció pel camí del lèxic i pel de la legislació.

Pel que fa al terreny del lèxic, la *veracitat* és una qualitat d'aquelles persones que diuen la veritat, segons la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2) de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC); una persona, o font, és veraç si allò que afirma no es pot rebatre racionalment. Aquí cal matissar que el fet que una afirmació sigui veraç no implica que hagi de ser-ho per sempre. Però per deixar-ho de ser és necessari que s'argumenti i es verifiqui científicament la seva falsedat; és a dir, que la demostració que ho fa fals no pugui ser rebatuda racionalment.

Lligat al concepte de *veracitat*, un altre terme molt important és el de *rigor*. De nou, i atenent a una definició estricta d'aquest mot, obtenim, segons el diccionari de l'IEC, la senzilla i clara definició: *rigor* equival a «exactitud extrema». Rigor i veracitat acostumen a anar de la mà però són, realment, conceptes diferents. En essència, la veracitat és una qualitat d'una font, o d'una persona, que el periodista transmet. Per altra banda, la forma de transmetre la veracitat de l'afirmació d'un tercer caracteritza el rigor periodístic. Per veure encara millor aquesta distinció és útil recórrer a la llei bàsica estatal.

La Constitució espanyola (Espanya, 1978) recull el dret a la informació en l'article 20.1.d d'acord amb la formulació següent: «es reconeix i protegeix el dret a comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió. La llei regularà el dret al secret professional en l'exercici d'aquestes llibertats i la clàusula de consciència». La utilització del concepte *veraç* ha provocat que el Tribunal Constitucional s'hagi hagut de pronunciar⁶ per tal d'aclarir-ne la interpretació. Essencialment l'alt tribunal ha fet un exercici de flexibilització del concepte *veraç* distingint la veritat subjectiva de la veritat objectiva —que representa el rigor científic, és a dir l'extrema exactitud—, i exigint la primera al periodista i situant com a inabastable la segona. D'acord amb el Tribunal Constitucional (Espanya. Tribunal Constitucional, 1988), referint-se al significat del concepte *veraç*, en la sentència 6/1988, de 21 de gener, es pot llegir la motivació següent:

[...] estableciendo un específico deber de diligencia sobre el informador, a quien se le puede y debe exigir que lo que transmita como hechos haya sido objeto de previo contraste con datos objetivos [...] El ordenamiento no presta su tutela a tal conducta negli-

gente, ni menos a la de quien comunique como hechos, simples rumores o, aún peor, meras invenciones [...] En definitiva, las afirmaciones erróneas son inevitables en un debate libre, de tal forma que de imponerse la verdad como condición para el reconocimiento del derecho, la única garantía de la seguridad jurídica sería el silencio.

En termes de legalitat és important posar de manifest, d'acord amb Casasús (2011), que cal fugir de l'error reduccionista que limita l'abast de la deontologia periodística a un simple repertori d'obligacions pràctiques, i cal buscar visions més integrals que combinin la llibertat d'expressió, garantida legalment, amb la potenciació de la responsabilitat social amb una finalitat d'equilibri ètic (Alsius, 1998). Així doncs, tant des del punt de vista del lèxic com des del punt de vista legal, *el rigor periodístic* o *veritat subjectiva* equival a una determinada actitud del periodista a l'hora de diferenciar si allò que està publicant és un fet contrastat o no, i no s'ha de confondre amb si les afirmacions d'un tercer són certes i contrastades o, contràriament, són invencions. Per tant, la transmissió d'informació veraç, entesa d'aquesta manera, és la funció suprema que la Constitució espanyola de 1978 encomana a la professió periodística. De fet, en aquest mateix sentit, la Declaració de principis de la professió periodística a Catalunya, aprovada per la Junta de Govern del Col·legi de Periodistes de Catalunya, l'any 1992, estableix com a primer criteri: «Observar sempre una clara distinció entre els fets i opinions o interpretacions, evitant tota confusió o distorsió deliberada d'ambdues coses, així com la difusió de conjectures i rumors com si es tractés de fets».

En resum, la veracitat d'una font, és a dir l'adequació d'una determinada font a la veritat, necessita que existeixi una comprovació per tal de veure si la informació pot ser rebatuda racionalment. Si fos així, la informació seria falsa. Generalment, però, el periodista no és capaç de saber si una determinada afirmació és o no veraç i és aquí quan ha de recórrer al rigor. Per fer-ho és necessari deixar clar que es desconeix si l'afirmació és certa o és una opinió susceptible de ser falsa. Entès així el rigor, no existeix cap raó per no publicar informacions amb dubtes sobre la seva veracitat sempre que, és clar, s'expliqui que la veracitat de la font no es pot garantir i que el lector no ho pot prendre com a veritat.

4. Anàlisi

4.1. Adequació teòrica als conceptes d'*entrevista* i de *rigor*

En la carta dirigida al defensor del lector de *La Vanguardia*, l'ACCC es refereix a «La contra» com un espai destacat dins el diari en què hi apareixen entrevistats. Cal entendre que s'assumeix que és un espai d'entrevistes. De tota manera, no s'aprecia una voluntat d'anar més enllà en la conceptualització ni en les implicacions que comporta treballar aquest gènere periodístic. Creiem que aquest fet resta poder

argumental a l'ACCC, ja que per la banda de *La Vanguardia*, a través del seu defensor del lector, s'incideix en la caracterització de les entrevistes que tenen lloc en la secció i, de fet, aquesta caracterització representa la clau de volta de la seva argumentació. Segons Josep Rovirosa:

Los teóricos del periodismo señalan que hay dos tipos de entrevistas, las de declaraciones y las de personaje. La importancia de las primeras radica en saber qué opina alguien conocido sobre el ámbito de su actuación: un deportista, un político, un artista... Las segundas parten con la voluntad de presentarnos desde su intimidad a alguien, conocido o no, que tiene cosas que contar. El interés radica en la proximidad del personaje, la imprevisibilidad de sus postulados y el acceso a su mundo personal. La Contra es una entrevista de personaje y es tan polémica, previsible, balsámica o irritante como le resulte al lector el personaje.

La qüestió és que, independentment de si els tipus d'entrevistes són dos o poden classificar-se en tres (Martínez Albertos, 1962), l'entrevista de personatge és un gènere consolidat i amb unes particularitats molt ben definides. L'entrevista de personatge assumeix practicar el gènere de l'entrevista en la seva més alta expressió (Mier i Carbonell, 1981) i, d'acord amb *La Vanguardia*, si «La contra» és efectivament una entrevista de personatge, el seu valor divulgatiu no ha de ser el seu atribut principal.

L'altre gran bloc sobre el qual descansen les argumentacions és el del rigor. En la carta de l'ACCC es diu: «[...] escrivim per demanar que *La Vanguardia* tingui en consideració uns mínims criteris de rigor científic en triar els temes a tractar i els entrevistats». Aquesta afirmació apel·la al concepte *rigor científic* i el vincula al *gatekeeping* en termes de personatges i també de continguts pròpiament. Pel que fa a la selecció dels entrevistats, des de *La Vanguardia* es respon que la selecció es fa d'acord amb el fet que defensen posicions heterodoxes, singulars, allunyades del pensament generalment considerat correcte, i que en cap cas es creu que s'hagi de privar a ningú de participar en una entrevista de personatge. A més a més, Josep Rovirosa mostra preocupació pel fet que es valori el rigor a partir d'entrevistes de personatge i, de fet, això és coherent amb l'argument que es postula des de la publicació. De tota manera, quan es parla de *rigor científic* des de l'ACCC es fa en la línia de vetar declaracions que no estiguin avalades científicament; és a dir, que la comunitat científica no les hagi avalat després d'haver estat revisades i experimentades múltiples vegades per altres investigadors. Com ja s'ha comentat, l'objectiu de «La contra» no és divulgar ciència; per tant, entenem que actuar amb rigor científic, és a dir, vetar allò que no hagi estat revisat, és un grau d'exigència que no es pot demanar a una secció amb voluntat no divulgativa sinó d'entreteniment a partir d'entrevistes de personatge. Ara bé, això no implica que no es pugui exigir un rigor periodístic que, com s'ha vist, basa la seva raó de ser en la separació evident —a ulls del lector— entre fets i suposicions.

Des de l'ACCC, s'aventuren les funcions que al seu parer han de ser objecte de l'activitat periodística. En la carta s'explica que l'activitat periodística s'ha de fer d'acord amb la rellevància, qualitat i fiabilitat científiques. Pel que fa a la rellevància —i segons Rovirosa—, té un valor que sovint es lliga a factors comercials; en paraules del defensor del lector: «[...] acercar a los lectores la singularidad de ciertos personajes que, muchas veces, acaban de publicar su último libro —a menudo de gran lectura— en una editorial de nuestro país». L'ACCC anima el diari a reflexionar sobre el fet que en fer referència a determinats llibres, per així justificar la rellevància d'un personatge, el diari es converteix en una plataforma que pot generar no solament una projecció comercial als entrevistats sinó una vinculació d'un diari seriós amb uns llibres o xerrades que caminen, en alguns casos, per la fina línia vermella de l'ètica.

Per acabar aquesta part de l'anàlisi es vol posar de manifest el desplaçament preventiu de la responsabilitat cap al lector que s'usa des de *La Vanguardia*. En la part final de la carta de resposta a l'ACCC, des de *La Vanguardia* s'estableix que: «[...] la mayoría de los lectores tienen suficiente criterio para discernir entre aquello que el mundo académico ha evaluado como propio del conocimiento científico y las opiniones manifestadas por otros personajes». Pensem que l'afirmació és massa general i poc fonamentada. En aquest sentit, el recent informe elaborat pel Departamento de Estudios Sociales y Opinión Pública de la Fundación BBVA (2012) posa de manifest que d'entre un conjunt de deu països de la Unió Europea (Alemanya, Àustria, Dinamarca, Espanya, França, Itàlia, Països Baixos, Polònia, Regne Unit i República Txeca) i Estats Units, els ciutadans espanyols ocupen l'última posició en el test de coneixement de conceptes i tesis científiques.

4.2. Anàlisi pràctica de fortaleces i debilitats

4.2.1. Estructura i fons

Una de les principals fortaleces que s'observa en la mostra d'exemplars seleccionats és que la presentació dels personatges no respon a la introducció d'un expert. Els periodistes transmeten un aspecte de persona qualsevol en la breu presentació que fan de l'entrevistat, on aspectes com l'edat o les creences religioses es posen a la mateixa altura que la professió o els estudis. D'aquesta manera s'aconsegueix donar una dimensió més personal al personatge. Així mateix, sempre apareix una columna on s'expliquen les motivacions de la selecció de l'entrevistat —amb el ja comentat risc de fer publicitat a llibres de dubtosa fiabilitat científica— i es combinen amb reflexions personals tant del protagonista com, en algunes ocasions, de les percepcions personals que aquest ha deixat en l'entrevistador. No es pot dir el mateix, però, de l'anàlisi de l'entrevista i dels titulars.

Pel que fa a l'entrevista apareixen, per una banda, fragments en els quals el periodista exerceix una funció de pont, divulgadora, facilitadora del missatge, en la qual l'entrevistat viatja plàcidament pel camí que desitja, i per altra banda, pas-

satges propis d'una entrevista de personatge en què els autors obliguen contínuament el convidat a sortir del guió, amb sort diversa, i entrar en el terreny de l'entrevistador. En algunes ocasions, com les dedicades a Annie Mariquer⁷ o a Joe Dispenza,⁸ les entrevistes s'apropen massa al format de declaracions, amb pràcticament cap incís que permeti al lector tenir la sensació que ha compartit amb l'entrevistat una sobretaula i que, més enllà del que diu, ha pogut copsar «allò altre» que l'ajuda a prendre's o no seriosament la informació. Contràriament, per exemple, en l'entrevista dedicada a Oberom Silva,⁹ l'autor desgrana la persona més enllà de les seves opinions i busca les particularitats que han d'ajudar el lector a fer un anàlisi de qui diu què, de quines singularitats té la persona que explica aquells punts de vista. També en aquesta línia, en l'entrevista a Jordi Campos¹⁰ hi ha preguntes sobre els seus avantpassats, dóna detalls de com vivia de petit junt amb els seus cinc germans, sobre com s'ho fa ell per compensar la ingesta exclusiva de vegetals o, fins i tot, de les motivacions personals que el porten a estudiar medicina natural, informacions que esdevenen molt útils ja que permeten al lector afrontar amb més distància les afirmacions de l'entrevistat, que defensa la medicina holística.¹¹

Així mateix, des de l'ACCC es presenta l'entrevista apareguda el 18 de gener de 2013 al *Magazine de La Vanguardia* com a exemple del que no hauria de ser tolerat per la publicació catalana. Resulta contradictori observar que l'entrevista del *Magazine* del diumenge 18 de gener de 2013 —exemple usat per l'ACCC com a mostra del que hauria de ser vetat— s'apropa molt més al perfil de l'entrevista de personatge que fa seu el defensor del lector, però curiosament des de *La Vanguardia* havien limitat a «La contra» aquesta pràctica periodística, declarant aquesta secció com l'únic terreny en què els personatges estranys tenien cabuda ja que fora d'ella tot eren veus canòniques i hegemòniques.

4.2.2. Rigor científic i rigor periodístic

La intenció amb la qual es demana rigor científic des de l'ACCC és la de vetar personatges mancats de rigor científic. Vegem-ne dos exemples:

En «La contra» dedicada a Ervin László¹² hi ha un fragment en el qual l'entrevistat diu: «[...] el camp akàsic crea coherència entre els diferents camps (electromagnètic, gravitatori, nuclear, quàntic i el de Higgs) i explica els misteris que les diverses ciències compartimentades no poden d'explicar [...]». Aquest és un exemple de com es poden trobar continguts mancats de rigor científic ja que, per una banda, les opinions de l'autor no presenten consistència matemàtica —bé, de fet no tenen formalisme matemàtic associat que els doni consistència— i, per altra banda, no existeix cap estudi publicat en revistes de física que les fonamenti. La física no té cap model de gran unificació més enllà de les hipòtesis no comprovades de la teoria de cordes. L'únic model acceptat per la seva consistència i els seus resultats experimentals és el model estàndard i aquest és incomplet perquè no inclou la gravetat.

En «La contra» que té per convidat Mario Moncayo,¹³ aquest afirma que: «Utilitzo la memòria de l'aigua com a vehicle per restablir el comportament coherent del patró electrònic». Aquestes manifestacions tenen molt poc rigor científic. I, de fet, Cowan, Bruner, Huse, Dwyer, Chugh, Nibbering, Elsaesser i Miller (2005) demostren científicament que l'opinió que l'aigua té memòria és falsa.

Sembla doncs que, donada la cobertura constitucional i lèxica que empara la presència de qualsevol persona, caldria considerar si la demanda podria quedar satisfeta si la pregunta posterior intentés fiscalitzar aquestes afirmacions o, almenys, introduís algun element —més enllà de la sornegueria— que previngués el lector que allò que està llegint no pot ser entès com un fet.

Pel que fa als titulars, i malgrat que no són objecte específic de les cartes, el seu anàlisi permet una reflexió. Un titular és una eina per atreure el lector i, generalment, és el primer que es llegeix. Si observem els titulars, en totes les capçaleres analitzades es fan afirmacions sense cap mena de rigor científic i sense cap tipus de referència al fet que allò ha de ser interpretat com una opinió i no com un fet contrastat.

4.2.3. *Les línies vermelles dels drets fonamentals*

Destaca la contundència amb què s'actua, en algun cas, per part dels periodistes de «La contra». L'entrevista a Oberom Silva¹⁴ és il·lustrativa en aquest sentit, ja que el periodista fa un posicionament molt dur: «Jo no jugaré amb la meua salut ni moriré d'inanició: el seu discurs és insostenible! [...] Quin desvari [...] Surto d'una entrevista delirant, cerco a Internet i [...] han estat etiquetats com a secta per alguns governs». Aquí, a diferència d'altres entrevistes, la manca de rigor científic de les declaracions poden ser altament perilloses per a la salut i el periodista actua amb un inatacable rigor periodístic. La llibertat d'expressió té com a límit els drets fonamentals i aquí estan amenaçats. La reacció és clara, i en aquest sentit es detecta que per moltes justificacions que des de *La Vanguardia* es puguin fer a favor de donar veu a tothom, o de desplaçar al lector la responsabilitat de jutjar si les declaracions són fets o opinions, existeix una línia vermella infranquejable que l'autor no vol permetre que l'entrevistat superi sense prevenir el lector del perill que això representa; el seu compromís amb el rigor periodístic, aquí sí, és total.

5. Conclusions i discussió

L'estudi de les estratègies argumentals que utilitzen *La Vanguardia* i l'ACCC en les cartes respectives permet esbossar les idees força següents:

Per part de *La Vanguardia*: 1a) es defineix «La contra» com una entrevista de personatge i això implica que les declaracions de l'entrevistat no cal que siguin científicament rigoroses ja que no es tracta de fer-ne divulgació sinó que són un

element més del personatge, i 2a) es desplaça al lector la responsabilitat última de distingir —sempre que hi hagi dubtes— els fets de les opinions.

Des de l'ACCC s'argumenta que «La contra», per tal d'exercir amb responsabilitat social la tasca periodística, hauria de vetar aquells personatges —i, de passada, els continguts associats— que s'expressen sense que existeixi un aval acadèmic de la seva veracitat científica.

Per altra banda, dels fonaments teòrics es desprèn que:

1. El rigor periodístic no és equivalent al rigor científic: el primer té com a propòsit distingir els fets de les opinions, mentre que el segon silencia les opinions si no les garanteix un aval de naturalesa científica.

2. Els mitjans de comunicació poden exercir el dret d'informar de tot, però han de ser molt curosos a l'hora de diferenciar, d'una forma clara i evident a ulls del lector, els fets contrastats de les opinions.

3. Les entrevistes de personatge no han de ser confoses mai amb una entrevista de declaració. Si fos així, s'estaria incorrent en una manca de rigor periodístic.

D'acord amb aquests punts anteriors, l'estudi mostra com des d'un punt de vista argumental, la tesi sostinguda per *La Vanguardia* en el punt 1 es fonamenta sobre bases teòriques i legals. Pel que fa al punt 2, es posa de manifest una actitud excessivament passiva per part del diari. Pensem que la responsabilitat primera i última de fer evident que una entrevista o una declaració representen un fet o una opinió personal és del mitjà de comunicació i no es pot traspassar mai al lector. Finalment, l'anàlisi tampoc sosté la tesi que des de l'ACCC es fa quan es demana un filtratge de personatges i continguts. Les informacions sense aval científic pertanyen a l'esfera de la veracitat subjectiva —amb paraules del Tribunal Constitucional— i mentre no violin cap dret fonamental estan emparades pel dret a la llibertat d'expressió garantida en l'article 20 de la Constitució espanyola de 1978.

Finalment, i d'acord amb el tercer objectiu plantejat, la investigació ha permès identificar les debilitats i les fortaleses de les contraportades analitzades.

Fortaleses:

1. La principal fortalesa es troba en la mateixa definició del gènere periodístic que des de *La Vanguardia* es fa de «La contra». Des del diari s'estableix com a objectiu que la secció sigui una entrevista de personatge i, per tant, s'executa com a tal. Aquesta fortalesa es converteix en una poderosa eina de responsabilitat periodística.

2. A grans trets, la presentació de la informació que s'utilitza a «La contra» ajuda a contextualitzar la informació continguda en l'entrevista en un entorn propi d'entrevista de personatge.

3. La utilització de l'humor i la sornegueria com a eina per posar en dubte les declaracions de l'entrevistat té un efecte molt positiu en la percepció final que rep el lector. En aquest sentit, s'anima els autors de «La contra» a aguditzar encara més l'enginy i a complementar-ho amb altres elements per tal de destapar qualsevol sospita de frau.

4. La constatació de l'existència de línies vermelles. Aquestes existeixen amb l'única finalitat de vetllar pels drets fonamentals. «La contra», si escau, es mostra contundent quan la imitació de les conductes que puguin promoure els entrevistats pot representar un perill evident per a la integritat del lector.

Debilitats:

1. Es troba a faltar una resistència més activa davant de declaracions que, sense arribar a ser perilloses, sí que poden induir el lector a prendre decisions sobre la seva salut amb cap garantia de resultats. Com ja s'ha vist, només es detecten reaccions contundents quan la imitació de conductes pot provocar conseqüències fatals per a la pròpia vida.

2. S'ha detectat que algunes entrevistes no assoleixen una personalitat pròpia d'entrevista de personatge. Entrevistes en què l'entrevistat es limita a fer una xerrada sense sortir del guió. Aquest fet no assoleix els objectius amb què ha estat concebuda la secció i fa minvar el grau de rigor periodístic del diari. S'anima els autors a extremar encara més el control sobre el transcurs de les entrevistes i a no deixar mai que l'entrevistat les converteixi en una cadena de declaracions.

3. La fortalesa 2 es veu afeblida per una selecció de titulars excessivament dirigida a captar l'atenció dels lectors i això fa que els mateixos titulars juguin en contra d'un assoliment de l'objectiu de rigor periodístic més alt. La gran repercussió que ha assolit «La contra» podria fer evolucionar els titulars en una línia en què l'opinió personal mai pugui ser confosa amb una posició rigorosa.

4. L'opció de seleccionar entrevistats basant-se en llibres de dubtós rigor i fer-ne publicitat posa en una situació delicada la credibilitat del diari, especialment si l'entrevista no esdevé una clara entrevista de personatge a ulls del lector. Es dubta de la necessitat d'incloure'ls per justificar la presència dels personatges i, en qualsevol cas, es recomana extremar les precaucions en aquest sentit.

Finalment, i atès que tant *La Vanguardia* com l'ACCC tenen un evident i ben definit compromís amb la societat, no es veu cap raó per pensar que la unió d'esforços no pugui donar com a resultat un producte de més alta qualitat encara. En aquest sentit, s'anima a complementar les entrevistes amb elements extra d'informació que ajudin el lector a estar més previngut i d'aquesta manera alinear el treball de les dues institucions en favor de l'impuls d'una malmesa cultura científica. ■

Notes

- [1]** Adreça de correspondència: Eudald Escribà-Sales. C/ de Roc Boronat, 138. E-08018, Barcelona, UE.
- [2]** Entrevista d'Ima Sanchis a Joe Dispenza publicada a «La contra» de *La Vanguardia* el 9 de gener de 2013 sota el titular «Si quieres otra realidad, debes convertirte en otra persona» (<http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/2007/08/14/pagina-60/60955442/pdf.html?search=dispenza>).
- [3]** Amb l'única intenció d'agilitzar la lectura i simplificar el text, d'ara endavant per simbolitzar el trinomi (ACCC) + (AECC) + (ARP-SAPC) —signataris d'una de les cartes objecte d'estudi— s'utilitzarà ACCC.
- [4]** D'acord amb la informació de la mateixa empresa, consultable en la seva pàgina web <http://www.boiron.es/investigacion>.
- [5]** Estudi publicat pel Ministeri de Sanitat, Política Social i Igualtat el desembre de l'any 2011 amb el títol següent: *Análisis de situación de las terapias naturales*. Amb la finalitat de fer-ne l'anàlisi fou recuperat el dia 10 d'octubre de 2013 de http://www.mspsi.gob.es/nove_dadesdocs/analisis_SituacionTNatu.pdf.
- [6]** Les sentències més aclaridores són: 6/1988, de 21 de gener; 240/1992, de 21 de desembre; 47/2002, de 25 de febrer; i 75/2002, de 8 d'abril.
- [7]** Entrevista d'Ima Sanchis a Annie Marquier publicada a «La contra» de *La Vanguardia* el 14 de març de 2012 sota el titular «El corazón tiene cerebro» (<http://www.lavanguardia.com/lacontra/20120314/54267641495/annie-marquier-corazon-cerebro.html>).
- [8]** Entrevista de Víctor-M. Amela a Joe Dispenza publicada a «La contra» de *La Vanguardia* el 14 d'agost de 2007 sota el titular «Mente y materia no están separadas» (<http://www.lavanguardia.com/lacontra/20130109/54358915819/la-contra-joe-dispenza.html>). Vegeu també la nota 2.
- [9]** Entrevista de Víctor-M. Amela a Oberom Silva publicada a «La contra» de *La Vanguardia* el 28 de juliol de 2011 sota el titular «Llevo nueve años sin comer alimento sólido alguno» (<http://www.lavanguardia.com/lacontra/20110728/54192074989/llevo-nueve-anos-sin-comer-alimento-solido-alguno.html>).
- [10]** Entrevista de Víctor-M. Amela a Jordi Campos publicada a «La contra» de *La Vanguardia* el 28 de juny de 2012 sota el titular «Dieta vegetariana y actitudes correctas pueden sanarte» (<http://www.lavanguardia.com/lacontra/20120628/54317505118/la-contra-jordi-campos.html>).
- [11]** Tipus de medicina que es basa en els poders de curació naturals del propi organisme. Està considerada una medicina alternativa i la seva eficàcia no ha estat provada consistentment (Bratman, 1997).
- [12]** Entrevista d'Ima Sanchis a Ervin László publicada a «La contra» de *La Vanguardia* el 16 d'agost de 2012 sota el titular «Todo está conectado y nada desaparece» (<http://www.lavanguardia.com/lacontra/20120816/54337907307/la-contra-ervin-laszlo.html>).
- [13]** Entrevista d'Ima Sanchis a Mario Moncayo publicada a «La contra» de *La Vanguardia* el 25 d'agost de 2012 sota el titular «El ser humano es luz condensada» (<http://www.lavanguardia.com/lacontra/20120825/54341752890/la-contra-mario-moncayo.html>).
- [14]** Vegeu la nota 9.

Bibliografia

- ALSÍUS, S. (1998). *Ètica i periodisme*. Barcelona: Pòrtic.
- ARFUCH, L. (1995). *La entrevista, una invenció dialògica*. Barcelona: Paidós.
- BALSEBRE, A.; MATEU, M.; VIDAL, D. (1998). *La entrevista en radio, televisión y prensa*. Madrid: Cátedra.
- BRATMAN, S. (1997). *The alternative medicine sourcebook: A realistic evaluation of alternative healing methods*. Los Angeles: Lowell House; Chicago: Contemporary Books.
- CANTAVELLA, J. (1996). *Manual de la entrevista periodística*. Barcelona: Ariel.

EUDALD ESCRIBÀ-SALES

- CASASÚS I GURI, J. M. (2011). «Per un sistema general de la deontologia periodística». *Periodística* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana de Comunicació], núm. 13, p. 9-25. També disponible en línia a: <http://publicacions.iec.cat/PopulaFitxa.do?moduleName=revistes_cientifiques&subModuleName=&idColleccio=148> [Consulta: 15 desembre 2013].
- COWAN, M. L.; BRUNER, B. D.; HUSE, N.; DWYER, J. R.; CHUGH, B.; NIBBERING, E. T. J.; ELSAESSER, T.; MILLER, R. J. D. (2005). «Ultrafast memory loss and energy redistribution in the hydrogen bond network of liquid H₂O». *Nature* [Londres: Nature Pub. Group], vol. 434, núm. 7030, p. 199-202.
- ESPANYA (1978). «Constitución española». *Boletín Oficial del Estado* [s. ll.: s. n.], núm. 311, p. 29313-29424.
- ESPANYA. TRIBUNAL CONSTITUCIONAL (1988). «Sentencia núm. 6/1988, de 21 de enero». *Boletín Oficial del Estado* [s. ll.: s. n.], núm. 31: *Suplemento*, p. 19-27.
- FUNDACIÓN BBVA. DEPARTAMENTO DE ESTUDIOS SOCIALES Y OPINIÓN PÚBLICA (2012). *Estudio internacional de «cultura científica»* [en línia]. Bilbao; Madrid: Fundación BBVA. <<http://www.fbbva.es/TLFU/dat/compreension.pdf>> [Consulta: 15 desembre 2013].
- GÁMEZ, L. A. (2002). «Los periodistas y las falsas ciencias». *Mediatika* [Sant Sebastià: Eusko Ikaskuntza], núm. 8, p. 27-37. També disponible en línia a: <<http://www.euskomeia.org/PDFAnIt/mediatika/08/08027037.pdf>> [Consulta: 15 desembre 2013].
- LEWIN, K. (1947). «Frontiers in group dynamics». *Human Relations* [Nova York: Plenum], vol. 1, núm. 2, p. 145.
- LONGORIA, S. G. (1999). *El ejercicio del periodismo*. Mèxic: Trillas.
- MARTÍN VIVALDI, G. (1987). *Géneros periodísticos*. 4a ed. Madrid: Paraninfo.
- MARTÍNEZ ALBERTOS, J. L. (1962). *Guiones de clase de redacción periodística*. Pamplona: Instituto de Periodismo.
- (1992). «Nuevos periodistas españoles: análisis de sus formas expresivas». A: *Estudios de periodística. Ponencias del I Congreso de la SEP*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid.
- MARTÍNEZ VALLVEY, F. (1995). *La entrevista periodística desde el punto de vista conversacional*. Salamanca: Publicaciones Universidad Pontificia de Salamanca.
- MIER, L. J.; CARBONELL, D. (1981). *Periodismo interpretativo: Entrevistas con ocho escritores mexicanos*. Mèxic: Trillas.
- QUESADA, M. (1984). *La entrevista: obra creativa*. Barcelona: Mitre.
- ROBINSON, G. (1981). *News agencies and world news in Canada, the U.S. and Yugoslavia. Methods and data*. Friburg: University Press of Fribourg.
- SÁNCHEZ SÁNCHEZ, J. F. (2003). *La entrevista periodística: introducción práctica*. Pamplona: EUNSA.
- VIDAL, D. (2001). «Alteritat i presència. Contribucions a una teoria analítica i descriptiva del gènere de l'entrevista periodística escrita des de la filosofia, la lingüística i els estudis literaris». Tesi doctoral. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. També disponible en línia a: <<http://ddd.uab.cat/record/38577>> [Consulta: 15 desembre 2013].
- VILLANUEVA, E. (1996). *Códigos europeos de ética periodística*. Mèxic: Fundación Manuel Buendía.

Annexos

1. Carta oberta que el defensor del lector de *La Vanguardia* va fer pública arran de les queixes que havien fet arribar alguns lectors de forma individual i aïllada:

Quizás porque es la página más leída de *La Vanguardia* o tal vez por su marcada personalidad, La Contra es la sección que más intervenciones del Defensor genera. Pocas veces las enmiendas son a la totalidad de la entrevista. Y cuando las ha habido este defensor las ha encarado con rigor. La mayoría de los desacuerdos, sin embargo, son parciales y de una trascendencia relativa aunque vale la pena recogerlos porque también forman parte del contacto con los lectores. Sin ir más lejos, Pedro Lloveras, veterinario, y Joan Pagès, herrador, criticaban con argumentos propios de sus oficios la entrevista de Víctor Amela a Pierre Enoff por defender que «herrar a los caballos los perjudica y les acorta la vida» (sábado, 11 de febrero). Y el martes, Ima Sanchís contaba que antes de publicar su conversación con Daniel Odier ya había recibido la queja de una lectora que consideraba obscenos algunos movimientos de baile del maestro tántrico. Hay lectores que encuentran demasiado alternativos a los personajes entrevistados. Pero también ocurre lo contrario. ¿Se trata acaso de una página con voluntad polémica?

Los teóricos del periodismo señalan que hay dos tipos de entrevistas, las de declaraciones y las de personaje. La importancia de las primeras radica en saber qué opina alguien conocido sobre el ámbito de su actuación: un deportista, un político, un artista... Las segundas parten con la voluntad de presentarnos desde su intimidad a alguien, conocido o no, que tiene cosas que contar. El interés radica en la proximidad del personaje, la imprevisibilidad de sus postulados y el acceso a su mundo personal. La Contra es una entrevista de personaje y es tan polémica, previsible, balsámica o irritante como le resulte al lector el personaje.

Lluís Amiguet pretende que sus entrevistados «nos hagan gozar, sin prejuicios, de la infinita diversidad de lo humano» y Sanchís y Amela coinciden en que el personaje debe «aportar una visión singular sobre alguna realidad, que estimule el debate aunque desafíe convenciones». Amela añade un deseo: «Que la mayoría social vea La Contra no como un Trono de la Verdad Irrebatible, sino como una entretenida galería de ideas, visiones y vivencias».

Hace unos meses, el lector Enric Fuster se quejaba del poco rigor científico de algunos entrevistados que hablan de ciencia «sin haber publicado nunca en una revista de referencia». La heterodoxia puede ser una de las características de los protagonistas de la sección, pero es que «las voces canónicas y hegemónicas —piensa Amela— ya están en todas las páginas del diario y nos encanta que La Contra compense con alguna voz alternativa». Amiguet es aún más rotundo: «El lector sabe que hay la misma proporción de farsantes, genios, santos y titiriteros en Internacional, Política o Economía que en La Contra y que la única diferencia es que aquí se expresan con menos intermediarios».

2. Carta que l'ACCC, l'AECC i l'ARP-SAPC van consensuar i enviar a *La Vanguardia* a través del defensor del lector:

EUDALD ESCRIBÀ-SALES

A l'atenció de Josep Rovirosa, defensor del lector de *La Vanguardia*,

Com a periodistes i comunicadors científics, hem observat amb preocupació que *La Vanguardia* (LV) reserva sistemàticament espais destacats, molt especialment *La Contra*, per a informacions contràries al coneixement científic, i de vegades fins i tot al mateix sentit comú. Escrivim per demanar que LV tingui en consideració uns mínims criteris de rigor científic en triar els temes a tractar i els entrevistats.

Dos exemples recents del problema són una entrevista a Joe Dispenza, a *La Contra*, (2013.01.09, ja entrevistat el 2007.08.14), on les afirmacions sobre mecànica quàntica i neurociències no tenen notòriament fonament científic, i un reportatge sobre Masaru Emoto al *Magazine* (2013.01.18), amb unes declaracions sobre la «memòria de l'aigua» que han quedat desmentides en coneguts experiments, publicats a la revista *Nature*, entre altres.

La situació es fa encara més confusa, ja que aquests missatges es juxtaposen a continguts científics, el que els dóna a dues informacions tan diferents la mateixa credibilitat, als ulls del lector no previngut.

Ens dol reconèixer que informacions d'aquest tipus es donen en tots els mitjans. No obstant això, la importància de LV i la recurrència d'aquesta situació en les seves pàgines ens ha empès a dirigir-nos al defensor del lector. El passat any 2012, la Generalitat va guardonar LV amb el seu premi de comunicació científica, motivat pel «rigor exemplar» de la seva informació científica. Excel·lents reportatges científics abunden al diari, però *La Contra* i altres espais presenten sovint continguts totalment contraris a aquest rigor.

Una de les funcions essencials del periodisme és filtrar la informació, ordenar-la i jerarquitzar-la, per oferir al lector un marc conceptual per interpretar la realitat. Els criteris de jerarquització possibles són molts, però no tenim cap mena de dubte que la rellevància, qualitat i fiabilitat científiques són criteris irrenunciables, especialment per assignar espais tan destacats com *La Contra* o una entrevista al *Magazine*. A més, la qualitat d'alguns entrevistats és dubtosa, encara sense tenir en compte criteris científics. Això és especialment greu quan els entrevistats poden utilitzar la credibilitat atorgada pel medi per lucrar-se, a través de contractes amb empreses, venda de llibres, teràpies, i altres mitjans. No demanem respecte només per la ciència, sinó sobretot pel periodisme de qualitat, tant el científic i especialitzat, com el generalista.

Vivim en un món complex i en crisi, i el periodisme és una eina essencial per orientar-nos en una realitat amb moltes cares. No falten assumptes fascinants i controvertits, en els quals el coneixement científic s'entrellaça amb debats ètics o conflictes socials: esperem que LV ho tingui en compte, especialment en el moment d'assignar espais destacats del diari.

3. Resposta que *La Vanguardia* va donar a la carta enviada per l'ACCC, l'AECC i l'ARP-SAPC:

Apreciados señores

He enviado copia de su atenta carta al subdirector del *Magazine*, Fèlix Badia, y a los autores de las entrevistas de *La Contra* a fin de que tengan conocimiento de su reflexión.

Tanto la redacción del *Magazine* como los tres periodistas de *La Contra* agradecen

LA CONVIVÈNCIA DEL RIGOR I LA LLIBERTAT D'EXPRESSION A «LA CONTRA» DE LA VANGUARDIA

que desde las diferentes asociaciones de comunicación científica les muestren abiertamente su opinión y valoran muy positivamente el tono constructivo de sus palabras. Según afirma Fèlix Badia, la carta «nos enseña que a la hora de valorar los reportajes debemos estar atentos a todas las sensibilidades» y quiere dejar claro, también, que «acogemos con simpatía la reflexión de las tres asociaciones». Desde el *Magazine*, dice el subdirector, «hacemos nuestra la preocupación que transmite la carta».

Entendiendo y compartiendo la preocupación por la objetividad y el rigor científico, los tres periodistas de *La Contra* matizan que algunos de los personajes entrevistados en esta sección «lo son porque defienden posiciones singulares, aportan puntos de vista que ayudan a estimular ciertos debates y desafían muchas convenciones».

Como Defensor de los Lectores me preocupa que se valore el rigor de la información científica de *La Vanguardia* a partir de entrevistas o reportajes, cuyo interés principal no es la divulgación del conocimiento científico sino acercar a los lectores la singularidad de ciertos personajes que, muchas veces, acaban de publicar su último libro —a menudo de gran lectura— en una editorial de nuestro país.

Dado que las entrevistas de *La Contra* generan, a menudo, reacciones muy diferentes, en alguna ocasión he tenido que mediar entre lectores y entrevistadores. Y hace unos meses, ya dejé claro cuál es la posición de los entrevistadores de *La Contra* y su función en el conjunto del diario. <http://www.lavanguardia.com/opinion/articulos/20120219/54256342573/la-contra.html>

No cabe la menor duda de que el compromiso de *La Vanguardia* con la información científica es total. Citan, ustedes, el premio de comunicación científica que la Generalitat ha otorgado al diario en el año 2012. Me gustaría recordar, también, la convocatoria del *Premio Vanguardia de la Ciencia* que, en colaboración con la Fundación Catalunya-La Pedrera, quiere apoyar la excelencia en la investigación en el ámbito español. Precisamente estas semanas, *La Vanguardia* está informando de las investigaciones llevadas a cabo por los concursantes y los lectores pueden votar las propuestas desde la edición digital.

Desde *La Vanguardia* entendemos que la mayoría de los lectores tienen suficiente criterio para discernir entre aquello que el mundo académico ha evaluado como propio del conocimiento científico y las opiniones manifestadas por otros personajes, que, por diferentes motivos, han hecho oír su voz a través de libros u otros medios de comunicación. Entendemos que estos últimos también pueden tener su resonancia en las páginas del diario.

Pero es cierto que tenemos que extremar las medidas a fin de que ningún lector se confunda. Vista la importancia de las asociaciones que han abierto el debate, ACCC, AECC y ARP-SAPC, me comprometo, como Defensor de los Lectores, a vigilar que *La Vanguardia* distinga escrupulosamente la información científica de la que, sin renunciar a ella, no ha sido validada como tal.